

СТРАТЕГІЇ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВА В УМОВАХ РИНКОВОЇ ЕКОНОМІКИ

УДК 338.246.87

І. Б. Хома*

Л. І. Мороз**

СИСТЕМНА ДІАГНОСТИКА ЕКОНОМІЧНОЇ ЗАХИЩЕНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА В УМОВАХ БІЗНЕС-КОНФЛІКТІВ

Розглянуті теоретико-методологічні засади діагностики економічної захищеності підприємства за обліком ознак виявлених бізнес-конфліктів під впливом чинників зовнішнього і внутрішнього середовища підприємства на основі використання методів системно-комплексної та структурно-функціональної діагностики для забезпечення захищеності його інноваційної, фінансово-кредитної та інвестиційної діяльності. Також розглянуті: етапи підсистеми контролю економічної захищеності підприємства за обліком бізнес-конфліктів; завдання діагностики економічної захищеності підприємства; схема формування взаємозв'язку перебігу бізнес-конфліктів з оцінюванням стану захищеності підприємства.

Ключові слова: економічна захищеність підприємства, фінансово-економічна діяльність, бізнес-конфлікти, рівень захищеності, структурно-функціональна діагностика.

Рассмотрены теоретико-методологические основы диагностики экономической защищенности предприятия с учётом признаков выявленных бизнес-конфликтов под влиянием факторов внешней и внутренней среды предприятия на основе использования методов системно-комплексной и структурно-функциональной диагностики для обеспечения защищенности его инновационной, финансово-кредитной и инвестиционной деятельности. Также рассмотрены: этапы подсистемы контроля экономической защищенности предприятия с учётом бизнес-конфликтов; задачи диагностики экономической защищенности предприятия; схема формирования взаимосвязи протекания бизнес-конфликтов с оценкой состояния защищенности предприятия.

Ключевые слова: экономическая защищенность предприятия, финансово-экономическая деятельность, бизнес-конфликты, уровень защищенности, структурно-функциональная диагностика.

The theoretical and methodological foundations of economic protectability of the enterprise are considered taking into account the signs of the identified business conflicts under the influence factors of external and internal environment of the enterprise by means of the use of methods of the system-comprehensive and the structural and functional diagnostics to ensure the protectability of its innovation, financial-credit and investment activities. The following issues are also considered: the stages of control subsystem of economic protectability of the enterprise in mind business conflicts; the problems of diagnostics of economic protectability of the enterprise; the flow-diagram of the interconnection of business conflicts with the assessment of the state of protectability of the enterprise.

Keywords: economic protectability of the enterprise, financial and economic activities, business conflicts, the level of protection, structural and functional diagnostics.

Постановка проблеми та мета статті. У сучасних умовах гострої соціально-політичної та економічної кризи стан економічної захищеності кожного вітчизняного підприємства корелюється з його задовільним або незадовільним фінансовим станом, що відображається у ступені його економічного захисту, наприклад, при виникненні бізнес-конфліктів.

Зрозуміло, що «економічна захищеність», як і інші властивості господарюючого суб'єкта, будучи динамічними у часі, потребують постійної діагностики, тобто розроблення системи більш інноваційних заходів оцінювання, спрямованих на точне визначення величини відхилення зафіксованого поточного захисту від дозволеного рівня загального стану економічної захищенос-

* Хома І. Б. — д-р екон. наук, доцент, професор кафедри фінансів.

** Мороз Л. І. — канд. екон. наук, с. н. с., доцент, доцент кафедри менеджменту персоналу та адміністрування. Національний університет «Львівська політехніка», м. Львів.

ті підприємства в умовах його нормального існування [1]. Вчасне прийняття рішень стосовно економічної захищеності та врегулювання бізнес-конфліктів і запровадження ефективних способів щодо їх управління допоможе уникнути негативних наслідків, які заважають досягненню поставлених цілей підприємства. Це обумовлює актуальність проблеми з метою розроблення теоретико-методологічних та прикладних засад діагностики економічної захищеності підприємства в умовах виникнення бізнес-конфліктів на основі використання методів системно-комплексної та структурно-функціональної діагностики.

Аналіз досліджень і публікацій. Діагностика та аналізування фінансово-економічного стану підприємства без виокремлення і наголосу на категорії «економічна безпека» та «економічна захищеність» знайшли відображення у працях таких відомих вчених, як: І. Алексєєв, Б. Андрушків, О. Галушко, Н. Євдокимова, Л. Костирко, П. Перерва, І. Сокиринська, Г. Швиданенко та ін. Ними розроблено індивідуальний підхід до формування процесів діагностики економічної безпеки та, зокрема, фінансово-економічної діяльності підприємств.

Виклад основного матеріалу дослідження. Поняття «економічна захищеність» кореспондується з її діагностуванням у структурі фінансово-економічного аналізу господарської діяльності підприємства і визначається як процес виявлення та якісного і кількісного оцінювання величини протистояння впливу негативних явищ, зокрема, впливу бізнес-конфліктів на фінансово-економічні результати діяльності підприємства внаслідок розроблених систем контролю. Так, локалізована підсистема контролю економічної захищеності підприємства за обліком ознак виявлення бізнес-конфліктів, які зароджуються під впливом чинників як зовнішнього, так і внутрішнього середовищ господарського суб'єкта, включає:

- диференціацію причин виникнення бізнес-конфліктів;
- зародження конфліктних ситуацій у підприємницькій діяльності;
- виявлення бізнес-конфліктів з поетапним процесом їх перебігу за обліком ідентифікованих ознак;
- встановлення взаємозв'язку впливу наслідків бізнес-конфліктів на поточний стан економічної захищеності підприємства в системі контролю кількісного виміру його рівня.

Відомо, що бізнес-конфлікти проявляються в областях підвищеного та неприпустимого ризику діяльності підприємства, дестабілізуючи його фінансово-економічний стан. У цих областях проявляються відомі [2], класичні типи конфліктів:

— закоренілі конфлікти, які є реакцією на довготривалість перешкоди щодо досягнення особистих цілей бізнесу;

— конфлікти, що виникають як зворотна реакція на перешкоди досягнення особистих цілей працівників підприємства при виконанні трудової діяльності;

— конфлікти, що впливають з результату сприйняття поведінки учасників різноманітних договірних відносин, які не є загальноприйнятими соціальними нормами спільної господарської діяльності.

Тому всі рішення щодо захищеності та врегулювання бізнес-конфліктів на підприємстві мають бути спланованими і максимально інтегруватись з його системою дієздатності, включаючи:

— подолання деструктивної напруженості у взаємовідносинах між партнерами та конкурентами підприємства;

— підняття ділового авторитету окремих партнерів-підприємців;

— складання прогнозів недоліків у ділових стосунках, тобто формування стратегії розвитку ділових взаємовідносин з моделюванням оцінки вартості управління можливим конфліктом;

— визначення на підприємстві меж чіткої вертикалі управління для формування можливого діапазону виникнення конфліктів в основних сферах діяльності підприємства;

— запровадження стратегічної ідентифікації бізнес-конфліктів при здійсненні виробничо-інноваційної, збутової, фінансово-кредитної, інвестиційної діяльності;

— мету збереження довгострокових господарських зв'язків між різними підприємствами;

— формування вміння передбачати передконфліктну ситуацію на підприємстві, яку легше передбачити, ніж врегулювати на подальших етапах діяльності в умовах загострення конфліктної ситуації;

— запровадження обов'язкових кількісних розрахунків ризиків виникнення низки бізнес-конфліктів та їх закладання у виробничі проекти [2, 3].

Володіючи інформацією про можливі ознаки бізнес-конфліктів, можна або попередити їх настання, або розробити систему контролю за станом економічної захищеності підприємства, яка підпадає під їх дисбаланс, повністю діагностованою та передбаченою.

Враховуючи це, діагностика економічної захищеності підприємства полягає у таких завданнях:

— розпізнавання (оцінювання) стану економічної захищеності (незахищеності) суб'єкта господарювання на основі факторів оцінювання та

введених критеріїв захисту у складі процесу контролю забезпечення економічної захищеності;

— виявлення тенденцій можливих змін стану економічної захищеності на основі діагностованого рівня економічної захищеності;

— формування системи заходів щодо відновлення стану економічної захищеності в процесі оцінювання ступеня «проблемності» підприємства за діагностованим рівнем економічної захищеності.

Причини виникнення загроз у виробничо-господарській діяльності підприємств є індивідуальними, хоча в підприємницькому середовищі їх можна наперед спрогнозувати на основі проведеного аналізу фактичного стану підприємства.

Так, в умовах виникнення та існування «бізнес-конфліктів» [3], які є невід'ємною складовою діяльності підприємств або інших підприємницьких структур в умовах ринкової економіки, схема формування взаємозв'язку перебігу бізнес-конфліктів з оцінюванням стану та, зокрема, рівня економічної захищеності підприємства включає:

— визначення причини виникнення бізнес-конфліктів у підприємницькій діяльності підприємства;

— ідентифікацію результатів (наслідків) бізнес-угод з наявними елементами економічних конфліктів;

— оцінювання та виявлення допустимого або недопустимого економічного збитку підприємства внаслідок бізнес-конфліктів;

— коригування кількісного виміру стану економічної захищеності підприємства за запровадженою методикою обчислення її рівня та за участю оцінювання наслідків перебігу бізнес-конфліктів;

— контроль розрахункового рівня економічної захищеності підприємства з допустимим діапазоном коливання його значень.

Причому, оцінюючи економічну захищеність підприємства, доцільно враховувати «рівень захищеності», який трактують як певний ступінь досягнення комплексної захищеності від різноманітних загроз, що задовольняє або не задовольняє допустимий діапазон коливання ряду введених кількісних характеристик та ознак господарюючого суб'єкта стосовно захищеності їх законних інтересів за певний період часу. В практичних умовах для пошуку нижнього дозволеного рівня економічної захищеності підприємства і уточнення верхнього рівня можна скористатись критерієм Вальда щодо прийняття оптимальних рішень [4; 5]. Якщо змоделювати діяльність підприємства за останні роки його функціонування за діагностованою величиною рівня економічної захищеності на кінець кожного місяця звітного

періоду з подальшим визначенням мінімального і максимального значення, то можна визначити кращий серед найгірших результатів (нижній рівень) та кращий з найкращих (верхній рівень), де за основу можна брати встановлений діапазон рівня економічної захищеності підприємства. Тоді можна запропонувати наступний підхід до визначення реальної величини рівня економічної захищеності підприємства на визначений календарний місяць ($R_{E3}^{k.m.}$):

$$R_{E3}^{k.m.} = R_{E3}^* - k_i, \quad (1)$$

де R_{E3}^* — рівень економічної захищеності підприємства за звітний період на кінець календарних місяців, в яких укладались бізнес-угоди, що обчислюється за методом структурно-функціональної діагностики; k_i — коригувальний коефіцієнт для уточнення кількісного виміру рівня економічної захищеності господарюючого суб'єкта, що дорівнюватиме величині середньої ймовірності виникнення, наприклад, бізнес-конфліктів з певними негативними наслідками; i — ідентифікатор календарного місяця, в якому укладались бізнес-угоди.

Для уточнення верхньої величини рівня економічного захисту підприємства в екстремальних умовах часто використовують кількісні методи з елементами багатокритеріальної оптимізації, а саме, критерій Гурвіца [1, 6], при умові, що на підприємстві можливо раціонально обґрунтувати для нього рівень ймовірності виникнення ринкового ризику з різноманітними негативними наслідками. Причому існує прямий взаємозв'язок впливу бізнес-конфліктів, зокрема, їх негативних наслідків, на вимір стану економічної захищеності підприємства, що точно фіксується за участі запропонованого використання кількісних економіко-математичних методів в процесі здійсненого аналізу.

Проблема діагностики економічної захищеності підприємства полягає у тому, що всі загрози, які впливають на зміну її стану з різною швидкістю, усуваються або хоча би частково нейтралізуються, а також важко фіксуються навіть у стадії виявлення і доведення деяких економічних злочинів у виробничо-господарській структурі. Тому результатом інноваційних процесів при розробленні апарату діагностики економічної захищеності на підприємстві слід вважати: метод системно-комплексної діагностики, який включає розрахунок рівня економічної захищеності підприємства за відповідною функціональною залежністю з врахуванням критеріїв, що виконуватимуться у сфері основних видів діяльності підприємства (інноваційної, фінансово-кредитної та інвестиційної) та метод структурно-функціональної діагностики,

що включає застосування відповідної функціональної залежності з визначенням допустимої похибки та відповідних рівнів складових економічної захищеності. Це дозволить оновити існуючу систему діагностики суб'єкта господарювання у вужчому спрямуванні цілі економічного діагностування відносно оцінювання проміжного стану досягнення економічної безпеки.

Висновки. Результатами інноваційних процесів при розробленні апарату діагностики економічної захищеності підприємства слід вважати нововведення, якими є елементи моделювання методів системно-комплексної та структурно-функціональної діагностики, кожен з яких може існувати незалежно, або доповнювати один одного, утворюючи системну діагностику проміжного стану досягнення економічної безпеки підприємства, паралельно уточнюючи попередні результати економічної діагностики і які є доцільними при поглибленому аналізі захисних функцій підприємницької діяльності підприємства або будь-якого суб'єкта господарювання.

Перспективи подальших досліджень полягають у практичній реалізації економічної діагностики захищеності підприємства в умовах конкретних видів бізнес-конфліктів.

Література

1. Хома І. Б. Формування та використання систем діагностики економічної захищенос-

ті промислового підприємства : [монографія] / І. Б. Хома. — Львів : Вид-во Львівської політехніки, 2012. — 504 с.

2. Юрченко С. М. Методи вирішення бізнес-конфліктів конкуруючих підприємств [Електронний ресурс] / С. М. Юрченко. — Режим доступу : http://runauka.com/14.NTR_2007/Economics/21411.doc.htm.

3. Беліков О. Конфлікти у підприємницькій діяльності та можливості їх врегулювання [Електронний ресурс] / О. Беліков. — Режим доступу : <http://justinian.com.ua/article.php?id=2664>.

4. Приймак В. М. Прийняття управлінських рішень : навч. посіб. / В. М. Приймак ; Міністерство освіти і науки України. — К. : Атіка, 2008. — 240 с.

5. Хома І. Б. Управління проблемним підприємством на основі діагностованого рівня економічної безпеки / І. Б. Хома // Науковий журнал «Економіка розвитку» Харківського національного економічного університету. — Харків : Видавництво ХНЕУ, 2010. — № 4 (56). — С. 91–95.

6. Алексеев И. В. Диагностика экономической защищённости предприятия с применением поликритериальной оптимизации финансово-экономических показателей / И. В. Алексеев, И. Б. Хома // Научно-аналитический журнал «Вестник Уральского Федерального университета (УрФУ)». — Серия экономика и управление. — Екатеринбург, 2013. — № 2. — С. 112–122.

Поступила до редакції 10.11.14

© І. Б. Хома, Л. І. Мороз, 2014

УДК 658:339.137

В. А. Гросул*
М. В. Афанасьєва*

ДОМІНАНТИ ВИЗНАЧЕННЯ КОНКУРЕНТНОЇ СТРАТЕГІЇ ТОРГОВЕЛЬНОГО ПІДПРИЄМСТВА

У статті обґрунтовано особливості формування конкурентної стратегії торговельного підприємства при різних станах турбулентності зовнішнього середовища; визначено основні домінанти, за якими запропоновано обирати тип конкурентної стратегії торговельного підприємства. Запропоновано підхід до формування матриці паттернів конкурентної стратегії торговельного підприємства.

Ключові слова: торговельне підприємство, конкурентна стратегія, домінанти, матриця паттернів.

В статье обоснованы особенности формирования конкурентной стратегии торгового предприятия при различных уровнях турбулентности внешней среды; определены основные доминанты, по которым предложено выбирать тип конкурентной стратегии предприятия. Предложен подход к формированию матрицы паттернов конкурентной стратегии торгового предприятия.

Ключевые слова: торговое предприятие, конкурентная стратегия, доминанты, матрица паттернов.

* Гросул В. А. — д-р екон. наук, професор, завідувач кафедри прикладної економіки та інформаційних систем.

** Афанасьєва М. В. — аспірант.

Харківський державний університет харчування та торгівлі, м. Харків.